

Název předmětu: Ochrana obyvatelstva a IZS

Téma: Ukotvení civilní ochrany v systému mezinárodního humanitárního práva

Cíl:

Student zná význam základních norem mezinárodního humanitárního práva a chápe jejich vztah k civilní ochraně.

Úkoly pro samostatnou práci:

Studium povinné literatury, vybraní studenti si připraví seminární práci na zadané téma z oblasti mezinárodního humanitárního práva o rozsahu 5 normostran textu, seminární práce budou prezentovány na semináři.

Povinná literatura:

Ochrana obyvatelstva a krizové řízení: skripta. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2015. ISBN 978-80-86466-62-0.
Dostupné také z: <http://krizport.firebrno.cz/dokumenty/skripta-ochrana-obyvatelstva-a-krizove-rizeni-2015>

Doporučená literatura:

ONDŘEJ, Jan et al. *Mezinárodní humanitární právo.* Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-185-7.

Sdělení č. 168/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I a II k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a konfliktů nemajících mezinárodní charakter, přijatých v Ženevě dne 8. června 1977

Obsah:

1) Historie mezinárodního humanitárního práva

Mezinárodní humanitární právo je souborem pravidel, která řídí chování bojujících stran za ozbrojených konfliktů. Posláním MHP je především snaha o zmírnění dopadů válečných konfliktů zejména na civilní obyvatelstvo. Mezi základní prameny MHP patří mezinárodní smlouvy a obyčejové právo.

U zrodu mezinárodního humanitárního práva stál Švýcar Jean Henri Dunant (1828-1910), který v roce 1859 mířil na audienci k francouzskému císaři Napoleonu III. Ten se však právě nacházel v severní Itálii, kde se francouzská vojska připravovala společně se sardinským vojskem na střetnutí s rakouskými vojskem u městečka Solferina. Bitva u Solferina propukla 24. června 1859 a trvala celý den, než rakouské

šiky ustoupily. Dohromady v bitvě zemřelo nebo bylo zraněno okolo 40 000 vojáků, přičemž obě strany měly přibližně stejné ztráty. K tomu je ještě nutno připočíst dalších asi 40 000 vojáků, kteří zemřeli nebo onemocněli v důsledku přepětí sil v den boje a následných epidemií. To řadí bitvu u Solferina k bitvě u Moskvy, Lipska a Waterloo do čtveřice nejkrvavějších bitev, které do té doby svět poznal. Dunant na vlastní oči viděl důsledky této bitvy a z vlastní iniciativy se zapojil do organizace pomoci pro postižené.

Po návratu do Ženevy se Dunant rozhodl napsat o svých zkušenostech knihu, který vyšlo v roce 1962 s názvem *Vzpomínka na Solferino*. V tomto svém díle pokládá zásadní otázku: „*Nebylo by možno založit ve všech evropských zemích pomocné společnosti za tím účelem, aby ošetřovali svými dobrovolnými pracovníky válečné raněné bez rozdílu příslušnosti?*“ Kniha byla neobyčejně dobře přijata, což učinilo Dunanta značně populárním. To mu umožnilo přístup do tehdejších nejvyšší společenských kruhů. Výsledkem jednání Dunanta s vlivnými osobami z těchto kruhů bylo ustanovení Červeného kříže v roce 1863. O rok později, v roce 1864 pak švýcarský parlament uspořádal mezinárodní mírovou konferenci s Ženevě, která vedla k podepsání první ženevské úmluvy.

2) Ženevské úmluvy

První ženevská úmluva, celým názvem *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných příslušníků ozbrojených sil v poli*, byla podepsána v roce 1864. Je spojena se vznikem Červeného kříže, který byl touto úmluvou implementován do mezinárodního práva. První ženevská úmluva kodifikuje mimo jiné tato pravidla:

- a) zákaz zabrání nebo ničení jakéhokoliv vybavení určeného pro ošetření raněných nebo nemocných vojáků;
- b) ošetření zraněných bez ohledu na příslušnost k bitevní straně;
- c) ochrana civilistů zajišťující pomoc zraněným vojákům;
- d) uznání symbolu červeného kříže jako označení osob a vybavení, jehož se tato dohoda dotýká.

Druhá ženevská úmluva, celým názvem *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři* byla podepsána v roce 1906. Představuje implementaci pravidel kodifikovaných v první ženevské úmluvě na podmínky námořní války. Signatáři úmluvy se zavázali mimo jiné:

- a) chránit a pečovat o raněné, nemocné a ztroskotané;
- b) chránit lékařský a duchovní personál posádek lodí;
- c) nemocniční lodě nemohou být napadeny, zajaty, ani využity pro válečné operace;
- d) neutrální lodě nemohou být zajaty, mohou však být vyzvány, aby pomáhaly zachraňovat a pečovat o zraněné, nemocné a tonoucí.

V roce 1929 byla podepsána třetí ženevská úmluva, celým názvem *Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci*. V této úmluvě byly stanoveny základní pravidlo pro zacházení s válečnými zajatci. Zároveň je zde definován status válečného zajatce a podmínky, za nichž má zajatý voják právo na ochranu dle třetí ženevské úmluvy.

V roce 1949 byla podepsána poslední, čtvrtá ženevská úmluva, celým názvem

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války. Tato úmluva upravuje pravidla pro zacházení s civilním obyvatelstvem za mezinárodního válečného konfliktu.

Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů z roku 1949 byly ratifikovány 196 státy, tj. 193 státy OSN, Vatikánem, Palestinou a Cookovými ostrovy. Jedná se tedy o univerzální mezinárodní smlouvy, které byla navíc v roce 1993 vyhlášena OSN za mezinárodní zvykové právo, což je činí závazné i pro nesignatáře.

3) Civilní ochrana a mezinárodní humanitární právo

Závazky obsažené v ženevských úmluvách byly v roce 1977 rozšířeny tzv. dodatkovými protokoly. Jedná se o

- a) Dodatkový protokol o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Dodatkový protokol I)
- b) Dodatkový protokol o ochraně obětí konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II)

Z hlediska civilní ochrany je důležitý Dodatkový protokol I, který obsahuje definici civilní obrany. Civilní obrana je v odst. 1 čl. 61 definována jako *„(...) plnění některých nebo všech níže uvedených humanitárních úkolů, jejichž cílem je chránit civilní obyvatelstvo před nebezpečím, pomoci mu odstranit bezprostřední účinky nepřátelských akcí nebo pohrom a také vytvořit nezbytné podmínky pro jeho přežití. Těmito úkoly jsou:*

- a) hlášené služby;*
- b) evakuace;*
- c) organizování a poskytování úkrytů;*
- d) zatemňování;*
- e) záchranné práce;*
- f) zdravotnické služby včetně první pomoci a také náboženská pomoc;*
- g) boj s požáry;*
- h) zjišťování a označování nebezpečných oblastí;*
- i) dekontaminace a podobná ochranná opatření;*
- j) poskytování nouzového ubytování a zásobování;*
- k) okamžitá pomoc při obnově a udržování pořádku v postižených oblastech;*
- l) okamžitá oprava nezbytných veřejných zařízení;*
- m) bezodkladné pohřební služby;*
- n) pomoc při ochraně předmětů nezbytných k přežití;*
- o) doplňující činnost nezbytná k splnění výše uvedených úkolů, včetně plánování a organizování, ale neomezující se pouze na tuto činnost.“*

Za organizaci civilní obrany jsou dle odst. 2 čl. 61 považovány *„(...) instituce a jednotky, které jsou organizovány nebo zmocněny příslušnými orgány strany v konfliktu k plnění úkolů uvedených v odstavci 1 a které jsou určeny a využívány výhradně k plnění těchto úkolů“.*

Podobně, za personál organizací civilní obrany jsou dle odst. 3 čl. 61 „osoby určené stranou v konfliktu výhradně k plnění úkolů uvedených v odstavci 1, včetně personálu určeného příslušnými orgány této strany výhradně k řízení těchto organizací“.

Jednotky civilní obrany mají za splnění určitých podmínek nárok na podobnou ochranu, jako se vztahuje na příslušníky Červeného kříže. V odst. 1 čl. 67 jsou tyto podmínky specifikovány:

„Příslušníci ozbrojených sil a vojenské jednotky přidělené k organizacím civilní obrany budou respektovány a chráněny za předpokladu, že:

- a) tento personál a tyto jednotky jsou trvale přiděleny, a že se výlučně věnují plnění úkolů uvedených v článku 61;*
- b) tento personál neplní jiné vojenské povinnosti během konfliktu, je-li takto přidělen;*
- c) tento personál se zřetelně odlišuje od ostatních příslušníků ozbrojených sil tím, že je označen dostatečně velkým mezinárodním rozeznávacím znakem civilní obrany nošeným na viditelném místě a že tento personál je vybaven průkazy totožnosti potvrzujícími status jednotlivých členů personálu, o nichž se hovoří v kapitole V přílohy I k tomuto Protokolu;*
- d) tento personál a tyto jednotky jsou vyzbrojeny pouze lehkými osobními zbraněmi k udržování pořádku nebo k sebeobraně. Ustanovení článku 65 odstavec 3 se aplikují také v tomto případě;*
- e) tento personál se přímo neúčastní nepřátelských akcí a mimo své úkoly civilní obrany neprovádí nebo není používán k činnosti, která by poškozovala protější stranu;*
- f) tento personál a tyto jednotky plní své úkoly civilní obrany pouze na státním území své strany.“*